

Dasberg en Cohen 'spraken in dezelfde geest en de beide heren van de Unie', aldus de slotzinnen van Vissers verslag, 'konden niet anders doen dan ons gelijk te geven. Wij scheidden in de beste harmonie met waardering voor elkanders standpunt.'¹

Hoe moeten wij die slotzin interpreteren? Dat Homan en de Quay voor de principiële opvatting die hun Joodse gesprekspartners vertolkt hadden, al vonden zij die ook onverstandig, in hun hart 'waardering' koesterden, kunnen wij ons indenken – maar hoe laat zich met name Vissers 'waardering' rijmen met datgene wat Homan en de Quay mondeling en op schrift van hem te horen hadden gekregen? Wij moeten, dunkt ons, die 'waardering' zo verstaan dat, hoezeer Visser ook van mening was dat geen enkele Nederlander vrijwillig medewerking mocht verlenen aan een discriminatie die in zou gaan 'tegen dat wat ons volk als een primaire eis van recht beschouwt', hij niettemin overtuigd was, zeker niet van de scherpzinnigheid doch wel van de goede bedoelingen waarmee Homan en de Quay op het gladde ijs der politiek iets ten gunste van het Nederlandse volk, de Nederlandse Joden inclusief, trachtten te bereiken.

*

De instelling van het instituut 'werkend lid' werd bekendgemaakt in het nummer van *De Unie* dat op 12 april verscheen. De Unie kende, stond hierin, twaalfduizend functionarissen en colporteurs: zij zouden de eerste 'aspirant-werkende leden' zijn. Er zou namelijk een selectie gemaakt worden. Van het besluit dat Joden niet werkend lid zouden kunnen worden, werd in het weekblad met geen woord gerept; het stond eerst zwart op wit in een circulaire die op 31 mei naar het kader van de Unie uitging. Onder de 'eisen waaraan werkende leden moesten voldoen' werden hier o.m. genoemd: 'geen lid zijn van een andere politieke partij of beweging' en: 'geen Israëliet zijn.'² In *De Unie* werd die eerste discriminatie verzwegen en de tweede slechts bedekt te verstaan gegeven doordat gepubliceerd werd dat de werkende leden 'als Nederlander en als Christen' een soort verklaring van

¹ L. E. Visser: 'Nota van mijn besprekingen met de Nederlandse Unie', p. 2-3.

² Rondschrjven, no. 741 (31 mei 1941), van de algemeen secretaris der Nederlandse Unie aan de gewestelijke en stedelijke commissarissen (secretarissen) (Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam, archief-J. Engels).